

Vojenské soudnictví a jeho potřeba v míru.

Je to dnes velmi nevděčná věc psát něco o vojenském soudnictví. Nálada v lidu je proti němu. Dnes to znamená plouti proti proudu, dovolí-li si někdo tvrdit, že tato instituce jest jedním ze základních pilířů státu a že jest jí nutně potřebí i v míru.

Před převratem jsme bořili Rakousko. Rakousko-uherská vojenská justice, která se teroristickým tlakem snažila nahradití nutný svazek mezi národy, mezi národy a vojskem, mezi vojskem a důstojnictvem, kde jakákoli vnitřní soudržnost chyběla, a která také Rakousku uměle prodloužila o několik let život, přímo řádila proti nám jako proti národu odbojnému. Proto zbylo v nás z dob předpřevratových mnoho trpkostí proti vojenskému soudnictví. Proto se také po převratu mnoho mluvilo a psalo o zrušení této instituce. Tehdy se činilo zajímavé junktim. Žádalo se o zrušení vojenské policie (instituce, která vznikla za války, která nemívala vždy čisté ruce a která po skončení války měla býti likvidována) a vojenské justice. Obojí bylo pokládáno za stejně bezcenný a nepotřebný pozůstatek z války a za přežitek z dob bývalého Rakouska. Proti oběma těmito institucím zbylo mnoho hněvu a nenávisti z čerejška rakousko-uherského a obě v československém dnešku odporovaly tehdejšími pojmům nespoutané svobody. Tehdy nechápal ještě osvobozený národ, že se vyměněním ze jha rakouského stal pánem v svém vlastním domově a že jako pán, chce-li pánem zůstat i a vládu v svém státě si zajistiti, nemůže podržeti rabský hněv a nenávisť a vášně z dob nevolnictví. Československý národ si nevzpomněl ještě tehdy, že to byla vojenská justice, která v obrovské světové válce po čtyři leta udržovala na frontách kázeň vojska složeného z naprosto různorodých a naprosto si nepřátelských národností a v zápolí klid a trpělivost občanstva v monarchii rakousko-uherské, v níž byli jen dva národové panští a ostatní byli služební. Národ stav se přes noc suverénem si neuvědomil, že musí obsaditi a mečem si dobýti přiřčeného teritoria v býv. království uherském, že musí vybudovati svou vlastní brannou moc a že musí konsolidovati svůj stát, aby budil respekt u bojechtivých sousedů, a že k těmto účelům nutně potřebuje vlastní vojenské justice.

Vojenské soudnictví však si řečí, psaní a nálady proti němu nevšímalo. Od převratu konalo jen neúmorně a obětovně svou povinnost. Pracovalo za těžkých a svízelných poměrů o vybudování nové zdravé branné moci, která by byla mladému státu mocnou záštitou, neboť kázeň popřevratového vojska byla úplně zvrácena. A na tomto poli vykonalo kus obrovské, dosud nikým neuznané práce. Jmenovitě na Slovensku, kde celé domácí jednotky, jimž scházelo vědomí, že bojují za svou svobodu, za bojů s bolševiky a i po nich zběhly, podařilo se vojenským soudům způsobem trestání vhodně k poměrům voleným pozvednouti úplně ztracenou kázeň na výši kázně vojska za světové války. Ale i přísným, důkladným a korektním vyšetřováním a souzením politických deliktů civilního občanstva přispěly vojenské soudy velmi mnoho ke konsolidaci státu vynutivše u všeho občanstva loyálnost k státu a poslušnost zákona. Všeobecně se uznává, že takováto práce nemohla býti nikdy vykonána jiným soudnictvím než vojenským a že takových výsledků nemohlo býti nikdy dosaženo jiným prostředkem.

Zatím však lidé, kteří se nedovedou vymaniti ze staré ideologie z dob našeho politického zápasu s Rakouskem, kteří se domnívají, že konsolidace státu přichází sama sebou a kteří se z čistě stranického zájmu míchají do vnitřních poměrů armády, útočili dále proti vojenskému soudnictví. Hlásala se přežilost a nedemokratičnost tohoto vojenského řízení a ukazovalo se na neudržitelnost jeho z důvodů finančních i zásadních. Zdůrazňovalo se v dobách, kdy vojenskou službou nepovinný právník vyhýbal se civilní službě soudní a utíkal z ní, že soudy civilní, ač jsou zahrnuty větší agendou, mají poměrně menší počet soudců než soudy vojenské, kterým úsilnou prací, lety, demobilisacemi a odnětím pravomoci v občanských politických deliktech poněmhu práce ubývalo, a tvrdilo se, že by soudy civilní, které tonuly v t. zv. restech, takže ani řádně pracovati nemohly, potřebovaly sil uvolněných zrušením vojenské justice.

Zatím byla omezována stále příslušnost vojenských justičních úřadů a úměrně s ubíráním práce byli propouštěni i právníci z vojenské justiční služby. Ježto takto uvolnění a v trestní agendě zběhlí právníci nevstupovali do civilní soudní služby, kde jich nutně potřebovali jako státních zájmů dbalých trestních soudců a státních zástupců pro t. zv. zněmčené území v Čechách, došlo k zákonu z 19/8 1925 Sb. z. a n. č. 198, kterým se ustanovuje doba nové organizace vojenských soudů a upravuje přejímání důstojníků justiční služby do občanské soudní služby. Podle tohoto zákona a podle vládního nařízení k němu (č. 199) má býti jak počet justičních úřadů, tak i počet zaměstnanců v čs. vojenské justiční službě do konce r. 1927 restringován na nevyhnutelně potřebnou nejmenší míru a všichni restringovaní mají přejíti do civilní soudní služby. Zatím se také poněmhu obsadily kvalifikovanými právníky všechny úřady po převratu nově vytvořené, početní stav advokátní se velice rozmnožil, zmenšily se někdejší velké popřevratové výdělky tohoto stavu, a vydán byl zákon č. 290 z 22/12 1924, kterým se upravují platové poměry soudců z povolání a jiných konceptních úředníků v oboru ministerstva spravedlnosti, a vládní nařízení k tomuto zákonu č. 130 z 18/6 1925. Tím se stal stav civilních soudců žádoucím, rozmnožil se jejich dorost, takže byla obsazena téměř všechna stabilisovaná místa v tomto stavu.

Přes to přece však neutuchlo v denním tisku občasně volání po omezení nebo zrušení vojenského soudnictví. Některé listy playdovaly pro jeho omezení na delikty kázeňské (jako na př. „Tribuna“), jiné pro jeho úplné zrušení („Právo Lidu“ dne 12/11 1924 a dne 9/2 1926). Jako důvody pro omezení uváděny obtíže procesuální, vznikající z dvojího soudnictví, neekonomie dvojité práce a různá hlediska nalézacích soudů. K těmto důvodům se později ještě vrátíme. Důvody pro zrušení se zakládají na neznalosti vojenských a státních zájmů a nejsou dosti promyšleny. Uváděny znovu zbytečnost, přežilost systému, nedemokratičnost, ohled na nedostatky soudcovského personálu, ohled na státní finance, nepatrná agenda vojenských soudů a veliká rozloha obvodů jednotlivých divisních soudů, neschopnost rozkvětu vojenského trestního práva a lepší hmotná budoucnost, která vojenským soudcům kyne v civilní soudní službě. Navrhováno okamžité zrušení vojenských justičních úřadů malým zákonem a předání jich agendy civilním soudům.

Na tyto vývody dlouho nebylo reagováno. Částečně patrně z nechtutí mísiti se do bojů denního tisku, částečně z vojenské ukázně-

nosti, částečně snad také proto, že uvedené důvody pro zrušení vojenské justice nebyly takové, aby stály za odpověď. Ale když se dne 9/2 1926 anonymní pisatel článku „Zrušme vojenské soudy“ v „Právu Lidu“ domníval, že důvodů proti jeho vývodům není, odpověděl mu dne 12/2 1926 anonym z vojenských kruhů odborných ve „Venkově“ výborným článkem. Dovodil v něm, že vojenské soudnictví jest odůvodněno zvláštním posláním a postavením armády, že vojenská justice je vlastně tradičním prostředkem k udržení kázně a že by její anulování a odevzdání její agendy soudcům civilním znamenalo jistý rozvrat armády, jak je vidět v sousedním Rakousku. Civilním soudům by se tím nepomohlo, ba naopak jejich agenda by zbytečně vzrostla a nikdy by se u soudů civilních z pochopitelných důvodů nenašlo pochopení pro speciální zásady vojenského práva. V krajích národnostně smíšených zbavil by se stát zrušením vojenské justice jediné možnosti, jak důrazně chrániti přísnost a přesnost vojenské služby.

Měl jsem za to, že po tomto vysvětlení nastane vyjasnění pojmů a uklidnění myslí, že veřejnost a politické strany přestanou vnucovati státu a armádě své návrhy a že se počne klidně vyčkávat, jaké stanovisko k této velmi důležité otázce jak pro armádu, tak pro stát zaujme vojenská správa, generální štáb, vojenští a civilní právníci a čs. společnost pro právo trestní. Ale zklamal jsem se v svém očekávání. Počátkem května 1926 objevila se v denním tisku noticka, že strany socialistické společně podají návrh, aby byla zrušena vojenská justice, ježto má nepatrnou agendu a ježto civilní justice nutně potřebuje uvolněných takto sil jako trestních soudců a státních zástupců do zněmčeného území.

Zdá se, že veřejnost naše buď nevěří vůbec v možnost nějaké válečné zápletky, anebo že přeceňuje smírčí činnost Společnosti národů, takže si neuvědomuje plně nutnost dobré armády jako pojištění proti válce a nepokoji, anebo chápe snad nutnost, že náš stát musí míti dobré vojsko, ale neuvědomuje si, že duší armády je kázeň a že armáda bez kázně je ve válce nepotřebná a v míru nebezpečná, anebo uznává snad obojí, ale neví, že nezbytně nutným prostředkem k udržení kázně je zvláštní vojenské trestní právo, anebo konečně uznává zvláštní vojenské trestní právo materiální za dostatečné k udržení kázně a válečné zdatnosti vojska, popírajíc buď úplně nebo aspoň z části potřebu zvláštního vojenského práva procesního aspoň v míru, zapomínajíc, že civilní soudnictví nemůže přihlížeti k životním potřebám armády.

Vzhledem k utěšeně se rozvíjejícímu mezinárodnímu právu, které po ukončení světové války prohlásilo válku za mezinárodní zločin, ne tedy jako dříve za dovolený prostředek (*ultima ratio*), vzhledem k zdárné činnosti Společnosti národů a Mezinárodnímu rozhodčímu soudu, založeným po světové válce, lze za to míti, že se války stanou v budoucnu méně častými zjevy v životě národů, než tomu bylo dříve. Také lze za to míti, že se války nebudou již vésti z příčin podřízeného významu. Nelze však za to míti, že by války byly znemožněny a v budoucnu nemožné. Básník praví:

„Ne, válka nedá oddisputovat se,
Osudu dělník. Dokud lidstvo zde je,
chirurgem bude jeho epopeje.“

(Machar: Válka 1914—1918.)

Bylo by pro náš národ neštěstím, kdyby pacifistické myšlenky našly v něm příliš mnoho ohlasu, neboť národ příliš pacifisticky smýšlející snadno by se mohl státí poddaným národa bojechtivého. A naši nepřátelé nemají mnoho vůle k míru.

Ježto nebezpečí války není odklizeno, musí si náš stát vybudovati řádnou armádu. To jest jeho životní nutností. Velký anglický národohospodář Adam Smith zdůraznil, že obrana státu je daleko důležitější než blahobyť a bohatství jeho občanstva. Moc státu je vyjádřena vojskem. Špatné vojenské zřízení strhne neúprosně celý stát do záhuby, ježto ve válce jen hodnota armády rozhoduje o bytí nebo nebytí státu. Ale i v míru platí stará dnes, ovšem s odporem zamítaná zásada, že právo a morálka leží v poslední řadě na bodácích. Tuto myšlenku vyslovil Macchiavelli: „Non possono essere buone leggi, dove non sono buone armi.“ Nauka o zřízení vojenském je částí veřejného práva v státě. Proto také filosofové všech dob a všech zemí — volní duchové jako Plato, Descartes, Leibnitz, Hegel, Spencer, Schopenhauer, Nietzsche — obírali se vojenským zřízením a vyslovovali se s uznáním o vojenském povolání, o vojenských ctnostech a o nutnosti a užitečnosti vojska.

Český národ byl za Rakouska znám svým antimilitarismem. Tehdy to bylo přirozené. Věrolomní Habsburkové jej porobili, jeho inteligenci vyhnali ze země, rozpoutavše třicetiletou válku vylidnili zemi, pak ji poněmčili, kulturní vývoj národa na celá staletí přerušili a národní, politické a hospodářské probuzení jeho potlačovali. Choval tedy národ náš proti nim zprvu tlumenou nenávisť, která za světové války přešla v otevřený odboj. A ježto vojsko bylo císařské, byl celý národ antimilitaristický. Ale nyní jsme volní a svobodní. Máme vlastní stát. Dali bychom najevo, že nejsme národem státotvorným, jak o nás tvrdí Němci, a že zneužíváme své svobody, kdybychom i nyní zůstali antimilitaristy, kdybychom i nyní prohlašovali militarismus za kletbu lidstva, za Molocha, který požírá nespočetné oběti fyzické i hmotné. Bylo by od nás nespravedlivé a nebylo odůvodněno, kdybychom považovali naše vojsko na živél jen konsumující a nic neprodukující, když jest naším pojištěním proti válce a nepokojí a když jest i jinak produktivní. Dráhy a silnice vybudované ze strategických důvodů přicházejí vhod obchodu. Vojenská správa svými objednávkami udržuje v chodu veliké podniky, zaměstnávající tisíce dělníků. Vojenská služba sílí a otužuje tělo. Vojín je vychováván k čistotě, přesnosti a k poslušnosti, což jest jistě pro jeho občanské povolání velmi závažné. Ve vojsku se naučí vojín ctít zákon a autoritu, znáti své mravní a sociální povinnosti. Probouzeny jsou v něm ideály lásky k vlasti, věrnosti a cti. Ježto vojín přichází z lidu a vrací se do lidu, musí celé zbraně schopné obyvatelstvo projít školou vojenskou, takže vojenská výchova může mnoho udělati pro potírání snah státu nepřátelských.

Ovšem vojsko není ve státě k vůli sobě samému. Má svůj dvojitý účel, který jej ovládá ve všem: vnitřní a vnější. Je to udržení klidu v státě a udržení samostatnosti státu, t. j. držení nepřítele v uctivé vzdálenosti, nebo jeho potření zbraní, ohrožuje-li stát. Všechna vojenská zařízení mají jen tehdy nějakou cenu, prokáží-li se potřebnými a užitečnými ve válce anebo již v míru pro válku. Ale o tom až později.

Má-li stát mít dobré a zdatné vojsko, musí býti toto vojsko slušné. Životním principem vojska je poslušnost, procházející všemi stupni vojenské hierarchie od nejnižšího vojína až do nejvyššího generála. Tato poslušnost není jen posloucháním představených, nýbrž i po-

sloucháním zákona a předpisů. A takovouto poslušnost na straně podřízených a přísné její vymáhání od představených nazýváme vojenskou kázní. Náš Služební řád, I. díl, § 3, definuje kázeň jako vědomé podřízení vlastní vůli vůli vyšší, vůli odpovědné a praví o ní: „Kázeň jest hrdé vědomí vojáka, že se dává bez omezení do služeb celku a to že je lidsky dobré a krásné... Kázeň vojenská není úsluhou osobě rozkazujícího, není samovolným činem velitele, nýbrž povinností zákonnou a občanskou... Kázeň jest základní a nezbytnou ctností každého vojáka, jest zárukou úspěchu a musí býti tím pevnější, čím svízelnější jsou poměry, v nichž vojsko se ocitne. Proto voják musí k ní co nejpečlivěji býti vychován...“ Tato definice, jakož i její rozvedení v krásných slovech je pro učinění si představy o pojmu kázně velice dobrá, ač jest pro praktické potřeby právnické, hlavně ve válce, úzká a nepřesná. Již staří Římané pokládali za nejistější ochranu státu přísnou kázeň vojska, jak praví Valerius Maximus: „Sanctissima Romani imperii custos, severa castrorum disciplina.“ Takový ohromný význam nemá snad vojenská kázeň jen pro státy vskutku militaristické, jen pro absolutní monarchie. Pro státy demokratické má vojenská kázeň význam ještě větší. V demokratickém státě s všeobecnou brannou povinností projde každý občan vojenskou školou, která jako škola v antickém státě nejen že mu zdokonalí tělo, ale i vychovává jeho charakter. Proto také dokazuje M. E. Mayer, že kázeň je právním statkem národa, ne vojáka.

Ale kázeň je také věc velmi choulostivá. Mnoho času a námahy to stojí, nežli se jednotlivcům, družstvům, četám, setninám, oddílům a plukům vstřípí vojenská kázeň, a často nepatrná příčina ji může podlomiti anebo úplně zničiti. Armáda bez kázně je ve válce nepotřebná a v míru nebezpečná, neboť kázeň je duší armády.

Opravdová kázeň jest kázeň srdce a ne kázeň z otrocké bázně před trestem. Vojín má poslouchati z citu pro povinnost, z přesvědčení, že rozkaz představeného je také jen dán buď z poslušnosti vyššího představeného nebo z poslušnosti zákona. Bylo by však bláhové věřiti, že jen morálním působením lze udržeti kázeň. Pokud lidé nejsou anděly, je k udržení právního pořádku v státě potřebí obecného trestního práva, a pokud vojsko není složeno ze samých filosofů-stoiků, jak si přával Bedřich II., je třeba k udržení kázně ve vojsku vedle trestního práva platného pro všechny občany ještě zvláštního trestního práva vojenského. Kázeň ve vojsku se svým pevně stanoveným poměrem osob mezi sebou je něčím zcela jiným, než právní řád v státě s volnou asociací občanstva. Soukromý neb i veřejný zaměstnanec, učitel, žák a p. může zřici se svého úřadu, místa, působíště nebo svého postavení a tak se vymknouti působnosti svého služebního pořádku, nikoli však voják, který i po složení hodnosti musí zůstatí ve ve službě tak dlouho, jak dlouho to zákon žádá. Voják také poslušen jsa rozkazů je povinen snášeti i největší nouzi, tedy stav, v němž každý jiný občan může bez trestu páchatí i činy trestné. Aby v nutném případě poslušnost vojákova mohla býti vynucena, musí býti v státě pro vojsko vedle obecného materiálního trestního práva platného pro všechny občany, tudíž také pro vojáky, ještě zvláštní materiální právo trestní platné jen pro vojsko. V tomto zvláštním vojenském trestním právu má zvlášť veliký význam porušení stavovských povinností a zaujímá v něm daleko více místa nežli všechny ostatní delikty porušení stavovských povinností všech ostatních stavů dohromady v občanském právu trestním. A to proto, že vojin má daleko více stavovských povinností než příslušník jiného povolání, a dále proto, že poměrně

nepatrná porušení vojenských povinností stavovských mohou porušiti bezvadný chod tak drahého organismu co do materiálních i osobních obětí, jako je vojsko. A v hodině nebezpečí také malá porušení funkcí v organismu vojska mohou ohroziti celou existenci státu. Vedle toho vojenské povinnosti, které jdou až k povinnosti sebeobětování, jsou vydány u každého vojáka působení přirozených egoistických pudů, takže mravnost a smysl pro povinnost samy o sobě u průměrného vojáka nejsou s to zajistiti plnění povinností, nýbrž potřebují k tomu silné pomoci přísných trestních sankcí. Přirozený pud sebezachování nutí stát, aby svou brannou moc důrazně ochraňoval zvláštním vojenským trestním právem materiálním. Tato ochrana není jen v zájmu vojenské správy, je spíše v zájmu státu, což je dotvrzeno faktem, že vojenské trestní právo států čistě demokratických nebylo a není mírnější, než bylo vojenské trestní právo států militaristických. (Srovnej voj. trestní právo císařského Německa s vojenským trestním právem Francie a Švýcarska, vojenské trestní právo carského Ruska s vojenským trestním právem Sovdépíe a výnosy Gambettovy v letech 1870/71.) Tím ovšem není řečeno, že by sankce vojenského trestního práva nebyly schopné vývoje.

Již staří Římané říkali: „Quaedam delicta pagano nullam aut levíorem poenam irrogant, mititi vero graviorem.“ Tato zásada platila vždy, platí i dnes a bude platiti i ve válkách budoucnosti, v nichž bude pravděpodobně na obranu proti nepříteli povolán celý národ, takže rozdíl mezi vojákem a občanem bude patrně asi setřen. U žádného deliktu nevystupuje tak rozdíl mezi všeobecným a vojenským zvláštním trestním právem tak jako u deliktu porušení subordinace. Namítá-li se něco proti přísnosti vojenských trestních sazeb při těchto deliktech, prokazuje se tím jen laické pojmání vojenských poměrů. Jen dobře ukázněná armáda dá státu moc udržeti právní řád, jen taková armáda vzbudí úctu u sousedů. Proto také praví Dangelmayer, že moderní stát spočívá na trestech pro porušení subordinace.

Právně filosoficky potřebu zvláštních trestněprávních norem pro vojsko a jejich zvláštní přísnost můžeme odůvodniti asi takto: Právní porušení nejsou snad porušením práva (nesprávný výraz, správně by se mělo psáti: právně důležitá porušení, nýbrž porušením statků a zájmů právních. Předmětem právních porušení není tedy právo, nýbrž právní statky a právní zájmy. Čím vyšší má právní statek hodnotu, tím více musí býti chráněn. Je-li vojsko životní podmínkou státu a je-li nejdůležitějším právním statkem vojska vojenská kázeň, nutno její porušení potlačovati co nejpřísněji.

Naše veřejnost uznává již nyní nutnost zvláštního vojenského trestního práva materiálního, nechápe však dosud nutnosti zvláštního vojenského trestního práva formálního, t. j. nechce tomu rozuměti, proč vojáky mají souditi zvláštní soudy vojenské a nikoli civilní, ač tuto nutnost dokazuje především historie a tisíciletý vývoj tohoto práva. V mezích této stati nelze vylíčiti celý vývoj vojenského procesního práva, které se vyvíjelo souběžně vedle civilního procesu trestního. Abych odůvodnil důležitost vojenského soudnictví, ukážu jen na několik málo do očí bijících příkladů z jeho historie, a abych odůvodnil, že vždy jen naléhavá potřeba vojska a nic jiného měla vliv na změny ve vojenském trestním řízení, zmíním se několika slovy o jeho vývoji od dob nepamětných.

Podle zpráv Diodorových měli již vojenské řízení trestní staří Indové, kteří jsou líčeni jako vznešený národ, vytvořivší velmi humánní vojenské právo trestní. Stopy vojenského trestního procesu na-

lézáme i u národů hamitských a semitských, vytvořivších ukrutné vojenské právo trestní (Mojžíš: „Sežer všechny národy, které Ti dal Pán, Bůh Tvůj! Tvé oko jich nešetří!...“). První řádně kodifikované vojenské trestní právo formální měli Římané, kteří vytvořili vzhledem k nepřátelům právní pravidlo: „Inter arma silent leges“. Ač Římané byli žáky Řeků, přece předčili své učitele ve vojenství a právnictví. Římský vojenský proces povznášá vojenské ctnosti vojska, zatím co athénské soudnictví je utloukalo, jak níže ještě obšírněji uvedeme. Ve středověku pak máme různé formy vojenského procesu u rytířských lenních a později u žoldnéřských vojsk. Všechny tyto různé formy postupně vyplynuly z živé potřeby utužití vojenskou kázeň. Tato životní potřeba vojsk měnila právo procesní, měla za následek nové a odklízela staré jeho formy. Tak ustoupilo „herribannum“ Karla Velikého právu vojevůdce, zvanému „ius gladii“ a toto zase právu kondottierů, „spießrechu“ lancknechtů a německému „reuterrechtu“ a tato zase, když se svým přílišným formalismem stala nedostatečným prostředkem k udržení kázně, byla změněna v „ius statarii“ vrchního vůdce.

My Čechové bychom neměli zapomínati, že prvním psaným vojenským trestním řádem ve střední Evropě byly Válečné artikule Václava IV. z roku 1413, sepsané od Hájka z Hodětína, a druhým Válečné artikule Jana Žižky z Trocnova z roku 1420. Nejen pro nás Čechy je to povznášející, ale i o důležitosti dobrého trestního řádu pro armádu svědčí ta okolnost, že se němečtí právní historikové pochvalně zmiňují o těchto knihách a shledávají pochopitelným, že česká vojska husitská tak snadno mohla vítěziti nad početnějšími, ale neukázněnými vojsky německých křižáků, které ovládalo jen ius gladii vrchního velitele, když byla v pořádku a kázni vedena podle artikulí z r. 1413 a 1420, na svou dobu výborných. Vojenské procesní právo v těchto artikulích obsažené má náš český národní charakter. Jest jen toho litovati, že samozvaní Habsburkové, přetrhnuvše náš kulturní vývoj a zarazivše vývoj samostatného českého vojenství, zamezili nám, že jsme si nevytvořili vlastní procesní právo vojenské, které by odpovídalo našemu národnímu charakteru, našemu technickému vývoji a našim hospodářským poměrům. Tato úloha náš národ ještě čeká.

Vrátíme-li se z husitských dob o více než tisíc let zpět do starých Athén, poučující, povzbuzující a varující hlas dějin nám poví, že nejdemokratičtější stát starého věku — Athény — padl přes válečný vzhlas svých vůdců, statečnost svých bojovníků a obětovnost lidu nejen pro špatné zřízení vojenské — 10 stratégů se střídalo po řadě denně ve vrchním velení — ale hlavně vinou špatného soudního řádu. Těžké vojenské zločiny nebyly souzeny vojskem v poli, ale doma, daleko od válečného vojska, panujícím suverénním národem. Stát měl dvě triéry, připravené stále v přístavu k vyplutí, aby obžalované ihned přivezli z válečného pole do Athén. Tam je soudilo 500 soudců z nejnižších vrstev občanstva. Soudcovské povolání bylo totiž v opovržení a jádro občanstva sloužilo totiž ve zbrani buď u armády v poli nebo u loďstva. U těchto lidových soudů nad vojáky docházelo často k justičním vraždám, hromadným popravám nejlepších synů národa, nejzasloužilějších vojevůdců. Mnoho se o tom můžeme dočísti u Demosthena a Xenofonta.

Skočíme-li ze starověku do ranních počátků doby nové, podá nám svědectví o důležitosti zvláštního trestního řádu pro armádu ten zajímavý úkaz, že velcí, organizačně nadaní vojevůdce před početím svých válečných činů spisovali vlastní rukou pro svou armádu vo-

jenké právo procesní, které by vyhovovalo jejich cílům, zaručovalo jejich vojákům spravedlnost a odpovídalo duchu času. Tak napsali vlastní rukou procesní soudní řád pro svoje armády Gustav Adolf (dvakráte), Valdštejn, Petr Veliký, Napoleon I. Tím uznali velcí tito válečníci důležitost této instituce a označili ji jako nezbytný pomocný prostředek pro své budoucí úspěchy válečné. Zajímavý tento úkaz odpovídá občanským revolucím, které přinášely často program na přetvoření občanského soudního procesu (Zenk: Veřejnost ve vojenském procesu).

Další svědectví o důležitosti dobrého vojenského trestního řízení nalezneme na sklonku XVIII. a na počátku XIX. století. Válečníci, kteří bojovali proti Napoleonovi, jmenovitě Prusové, se domnívali, že spravedlnosti není vojsku třeba, že úplně dostačí přísnost a krutost až ve svévoli přecházející. Epigoni Bedřicha II. pokládali nadšení vojska za zbytečné, nevěřili v ducha vojska a zapomínali, že vláda spravedlnosti je paladiem armády a že pravá kázeň nezáleží jen v kruté přísnosti představených a v slepé poslušnosti podřízených. Tehdy platila zásada, že se vojin musí více báti hole důstojníkovy než nepřátelských střel. Zapomínalo se, že vojáci jsou lidmi a že kruté tresty, uložené pro každou maličkost, neodstrašují, ale vzbuzují rozhořčení a soucit s potrestaným. Teprve po těžkých porážkách pruské armády u Jeny a Auerstädtu došlo k reformnímu dílu Scharnhorstovu a k změně vojenského soudního řádu.

Zvláštním důkazem nerozdílné spojitosti vojska s jeho soudním řízením jest úkaz objevivší se náhle v XVIII. století v době největšího rozkvětu žoldnéřských vojsk. Všechny státy a všechna vojska měla stejné a jednotné procesní řády trestní, ač se vyvinuly různým způsobem a vznikly z rozdílných potřeb. Tato jednotnost a stejnost, které ani před tím, ani potom nikdy nebylo dosaženo, byla tak do očí bijící, že řada učených právníků, většinou universitních profesorů, se úplně věnovala studiu „obecného vojenského“ procesu a někteří z nich v něm viděli uskutečněno právo přirozené. (Zenk.)

Důkazem důležitosti vojenského trestního soudnictví je také faktum, že zakladatel Spojených států severoamerických, Washington, dal mezi jiným nově založenému státu do vínku vojenský trestní soudní řád. Tento moudrý, mírný, ale cíle vědomý bojovník za svobodu, kterého Američané jmenují otcem vlasti, prohlásil, že ve vojsku musí vládnouti úplný despotismus.

Právní historie nás poučuje, že vojenský trestní soudní řád je důležitým zákonem a že ratio a occasio legis při změnách tak důležitého zákona nesmí býti malicherná, nicotná a efemerní. V starém Rakousko-Uhersku sváděli spisovatelé, činitelé a odborníci právníčtí dlouholeté kruté boje se spisovateli, činiteli a odborníky vojenskými, nežli došlo k uzákonění zákona z r. 1912 o novém vojenském trestním soudním řádu. Ještě větší boje a ještě delší dobu byly sváděny na téměř poli v sousedním Německu, kde se měla táhnouti diagonála mezi příliš militaristickým vojenským trestním procesem pruským a příliš civilistickým vojenským trestním procesem bavorským.

Právní historie nás dále učí, že vojsko musí mít své soudnictví. Ale u nás mnozí se domnívají, že stačí, bude-li mít vojsko své soudnictví za války. V míru prý vojenské soudnictví může býti nahrazeno soudnictvím civilním.

Rozhlédneme-li se po evropských státech, shledáme, že vojenské soudnictví podržely všechny. Jen Rakouská republika zrušila po válce vojenské soudnictví a podřídila svou armádu, složenou z námezdního

vojska, civilním soudům. Jak tato ubohá armáda vypadá, popisuje velmi trefně anonymní autor z vojenských vrstev odborných ve „Venkově“ ze dne 12. února 1926 takto: „Pro vážnou vojenskou, byť i obranou akci je nepotřebná. Zprávy, jež časem o poměrech v této armádě proniknou do veřejnosti, budí mezi odborníky jen útrpný úsměv. Autorita představených trvá jen potud, pokud se představený důstojník těší oblibě vojenských rad a důvěrníků. Dostane-li se s nimi do rozporu, je konec kázně; ochrany soudu se představený nedovolá. Civilní soudy nemají porozumění pro požadavky vojenské kázně. Žaloby pro vzpouru a neposlušnost končívaly osvobozujícím rozsudkem, protože se autorita vojenských rad a důvěrníků mužstva staví nad autoritu představených, a následek toho je, že vojáci poslouchají jen potud, pokud se jim to hodí.“

Ve všech ostatních státech je instituce vojenských soudů ponechána. Tak Francie má soudnictví nad vojskem dělené. Pokud jde o obecné delikty, podléhají francouzští vojáci soudům civilním, v kázeňských a některých obecných deliktech soudům vojenským. Francouzský zákon učinil tu pokus vymýtit z vojenského soudnictví živél práva znalý. Nedostatek právnického živlu v soudnictví vojenském, příliš veliké senáty, dvojítoť soudnictví činí řízení těžkopádným, působí průtahy a potíže procesuální. Ve válce se soudnictví toto neosvědčilo. Vojenské vrstvy s ním spokojeny nejsou. Pomýšlí se na reformu. Nálezací soud, jak vojenský, tak i civilní, má však veliká, u nás neobvyklá práva. Vojenský soud má právo potrestati trestem na svobodě až do dvou let obhájce, svědky i posluchače, kteří se proti němu proviní nebo kteří uveřejní i pravdivé zprávy o přelíčeníh intimního rázu. Toto právo tedy místně a časově není omezeno jen na soudní síň.

Podle francouzského vzoru má vojenské soudní řízení i Belgie. Toto řízení má všechny vady řízení francouzského. O vojenském procesu belgickém psali před válkou světovou němečtí právní spisovatelé s úsměškem. Těžko prý je posouditi, zda lze ducha v belgickém vojsku, nakloněného k insubordinacím a bouření, přičísti na vrub belgické ústavě jako nejvolnější ze všech ústav evropských či vojenskému zřízení belgické armády jako armády konskripční či jejímu trestnímu řádu ne zcela bezvadnému se stanoviska vojenského.

Také v Itálii mají vojenský proces podle francouzského vzoru. Vojenské vrstvy nejsou s ním rovněž spokojeny. Jest jim příliš málo vojenský. Žádá se, aby byl zaveden nový inkvisiční ve smyslu kriminologické školy Lombrosovy. Jako vzor demokratického státu je prohlášeno Švýcarsko. Armádu má nepatrnou, miliční, která vždy měla své zvláštní trestní řízení. Opírajíc se o zkušenosti ze světové války, odhlasovala r. 1919 spolková rada, že vojenské soudnictví má býti ponecháno.

V této krátké stati nelze se zmíniti o vojenských trestních řádech všech ostatních států, jako Jugoslavié, Bulharska, Rumunska, Řecka, Sovdepije, Španělska, Portugalska a Holandska. Zmíníme se jen, že Polsko, které má v každém ze svých tří zaborů jiné vojenské trestní právo materiální, tedy ruské, rakousko-uherské a německé, převzalo vojenské trestní řízení císařského Německa. Nynější Německo má námořnické soudy a disciplinární komory, jež trestají vojsko pro vojenské a obecní delikty, ohrožující kázeň. Švédsko a ostatní severské státy mají vojenský trestní řád založený na zásadách, vyslovených Gustavem Adolfem.

(Příště dále.)